నైమిశారణ్యంబున సూతుడు శౌనకాది మహర్షులం జూచి నిట్లనియె: "మునీశ్వరులారా ! మీ రడిగిన ప్రశ్న అంత కఠిన మైనది కాదు. కాని ప్రమాదకరమైనది. కలియుగమున నిటువంటి సమస్య లుద్భవించు నని దూరదృష్టు లెరింగినదే. దీనికి ప్రతిక్రియగూడ నున్నది. కాని, అది స్త్రీలకు దెలిసిన, పురుషులతో నసంతృప్తి బయలుదేరును. అసంతృప్తి విప్లవమునకు బీజరూపము గద ! అందుచేతనే పరమేశ్వరుడు దానిని గోప్యముగ నుంచెను. ఇపుడు మీ రింతగ నడుగుచున్నారు గాన చెప్పెదను వినుడు:

"తొల్లి కాశీనగరమున సురుచి యను రాచకన్నియ కలదు. ఆమె కడు నిష్ఠావతి. అసమాన రూపవతి. మిగుల సేవాధురీణ. ఆమె నిష్ఠ చూచి బ్రాహ్మణకన్యలు సిగ్గుపడెడివారు. రూపము చూచి వైశ్యవనిత లీసుజెందెడివారు. సేవాపటుత్వము చూచి శూద్రస్త్రీలు తలలు వంచుకొనెడివారు. ఆమె నిండు యౌవనముతో పొంగు తమకమున నెల్లవేళల భర్తను దనియింప బ్రయత్నించెడిది. కాని యామెకు భర్త సాంగత్య మటులుండ దర్శనమే లభించెడిది కాదు. నిరంతరము రాచనగరి నుండవలసినవా డగుటచే నతనికి నిజాంతఃపురమునకు రావలను పడెడిది కాదు. ఒక్కొక్కతరి యర్ధరాత్రమున వచ్చినను వెంటనే భోజనము చేసి శయ్యపై మేను వాల్చెడివాడు. సురుచి భుక్తశేషము నారగించి భర్తసేవకై వచ్చువరకతడు గుఱ్ఱు పెట్టుచుండెడివాడు. మరల తెల్లవారుజాముననే కొలువుకు వెళ్ళెడివాడు. ఇటుల నిత్య మామె యాస లడియాస లయ్యెడివి. కోరికలు కొండ నెక్కెడివి. ఆమె యౌవన మడవిగాచిన వెన్నెలయైనది; జీవిత మెడారి యైనది. ఆమె పట్టరాని వ్రతములు పట్టినది; నోమరాని నోములు నోచినది. కాని రాజాంతఃపురాంగనల నోముల ముందివి కొరగాని వైనవి. భర్త యను గ్రహ మామెకు కలుగనే లేదు. కాని భగవదను గ్రహము కలిగి మరుజన్మమున నామె నిష్ఠావతియై జన్మించినది.''

విచార ముప్పతిల సూతునికంఠము డగ్గుత్తిక పడెను. వారించుక కమండలోదకము సేవించి మరల నిట్లు చెప్పిరి:

"తొల్లిటి పాతివ్రత్యమువలన నిష్ఠావతికి దొల్లింటి భర్తయే లభించెను. కాని, యామెకీజన్మమునందుకూడ నైహిక సౌఖ్యములు, దైహిక వాంఛలు తీరలేదు. భర్త వేశ్యాలోలుడై యామెను జూచిన జిటపట లాడుచుండెను. సురుచికి కనీసము నోములు నోచుకొను స్వాతంత్ర్య ముండెడిది. నిష్ఠావతి కదియును గరవయ్యెను. వ్రతము ప్రారంభింపగనే భర్త, విశ్వామిత్రుని యాగ ధ్వంసము చేసిన మారీచుని పగిది, నడ్డుపడెడివాడు. నిష్ఠావతికీ పారతంత్ర్యము కరము దుఃఖకరముగ దోచెను. ఏడ్చుటకు గూడ నామెకు స్వాతంత్ర్యము లేదు. భర్త చాటున విలపింపవలసి వచ్చెను. ఇది యిటుండ, నొకనాడు భూలోకమును బాలించు

చక్రపాణి

టకు వచ్చిన పార్వతీ పరమేశ్వరులకీ యేడుపు చెవిని బడినది. పార్వతి బలవంతము సేయ నిద్దరు వృద్ధబ్రాహ్మణ దంపతుల వేషముతో నిష్ఠావతి కడకు వచ్చి— ''ఏమమ్మా ! ఎందులకు నేడ్చుచుంటి''వని

యడిగిరి. అందుల కామె విసువుతో "మీ రేమి ఆర్చెడివారా ? అవలకు బొం'' దని యెను. అప్పుడు పార్వతి మందహాసము చేసి ''ఆర్చెడివారము మేమే, తీర్చెడివారము మేమే. చెప్పవలసిన'' దనియెను. అంతట నిష్ఠావతి శోకము మాని, "వృద్ధులారా ! మీ దాంపత్యము జూచిన నా దుఃఖ మిబ్బడించుచున్నది. అయినను తమ రింతగా గోరితిరి గాన జెప్పుచున్నాను. నా భర్త వేశ్యాలోలుడై నన్ను జూచిన జిటపట లాడుచుండును. వారి మనసు నాయందు లగ్నమగుట లేదు. నా దుఃఖమున కిదియే కారణ" మనియెను.

పార్వతి ''నీవు కైలాసగౌరి నోము నోచితివా ?'' అనెను.

"నోచితిని. ఇంకను పువ్వుల తాంబూలపు నోముకూడ నోచితిని. కొన్నింటికి నా భర్త యడ్డుపడెనుగాని నేను జాటుగ నుద్యాపనము చేసితి'' నని నిష్ఠావతి చెప్పెను.

పార్వతికి నాశ్చర్య క్రోధము లొక్కమాటుగ గలిగెను.

"ఏమి ? కైలాసగౌరి నోము నోచినను భర్త సాంగత్యము లభింపలేదా ?'' యని గర్జించెను. "లేదు తల్లీ ! నే ననాలోచితముగ నెల కిరువదియైదు దినములు వ్రతముకొరకు వ్యర్థపుచ్చితి" నని నిష్ఠావతి పశ్చాత్తాపము చెందెను.

అప్పుడు పరమేశ్వరుడు ''అమ్మా ! నిజము చెప్పవలసిన దోసము నీ యందునను గలదు. నీవు పరోక్ష దైవము నారాధించి ప్రత్యక్ష దైవమునకు గోపము దెప్పించితి" వని చెప్పుచుండ పార్వతి యడ్డుపడి భర్తతో యీ విషయమై వాదులాడెను. శివుడు శాంత

ముగ భార్యకు దగు విధమున జవాబు చెప్పి, నిష్ఠావతితో నిట్లనియె— ''అమ్మా! నీ భర్త నాస్తికుడైనాడు. అతనిని సంస్కరించి యతని మనస్సు నీపై మరలునట్లు చేయుట మా కసాధ్యము. భగవద్ద్రోహులను రాజద్రోహులను శిక్షించ వలసినదేగాని సంస్కరించలేము.'' అప్పుడు నిష్ఠావతి మిగుల గుంది. ''తండ్రీ! మీ భక్తురాలి నోములంత కొరగానివా? ఆమె కనీసము పుణ్యస్త్రీ వలె నుండదగదా?" యని ప్రశ్నించెను.

''ఎందులకు దగదు? నీ పూర్వ పుణ్యమిం కెన్నియో జన్మములవరకు నీకు బుణ్యత్వ (అయిదవతన) మొసగుటయేగాక ఈ పతినే నీకు భర్తగా యనుగ్రహించును. ఇక నీ పాతివ్రత్యమే నీ భర్తకు గవచము. నీ కిష్టములేనిదే యతని సిగ పూవు వాడ'' దని శివుడామెకు పూర్వజన్మ వృత్తాంతము వినిపించెను. సురుచి కథ నిష్ఠావతి కాశ్చర్యమును, పార్వతికి గోపమును గలిగించెను. ఆమె వృద్ధ భుజింగినివలె ఫూత్కారము సేసి "ఎటు లెటుల? ఈ లంపటుడు జన్మజన్మముల భర్త యగుటయా, ఈ యమ యార్జించిన పుణ్యమునకు ఫలము? ఇదేటి న్యాయము? ఎవరు నిర్మించినధర్మసూత్రము? ఈ యన్యాయమును రూపుమాపనిదే నేను కైలాసమునకు రాను. మీరు పొం" డనియెను.

''పరమేశ్వరునకు గత్యంతరము కనుపించక నారదుని మానసమున దలచెను. అతడు వచ్చిన పిమ్మట చాటున నిద్దరు మంత్రాంగము సలిపిరి. తుదకు శివుడు నారదుని బంపి పార్వతియొద్దకు వచ్చి శాంత వచనములతో నిట్లనియెను: "మనోహరీ! యెందుల కంత రాగము? నేను నీవు తలచునంత శక్తివంతుడను గాను. ప్రేయసీ! నీ కసలు రహస్యము చెప్పెదను, వినుము; ప్రజల కిష్టములేని ప్రభు వెంతకాలము పరిపాలన సేయగలడు? అటులనే భక్తుల కిష్టములేని భగవంతుడుకూడ. ప్రభువు, భగవంతుడు నిమిత్తమాత్రులు. వీరిపేరుతో, ప్రజలు, భక్తులే చట్టములు, సూత్రములు నిర్మించెదరు. వీటికి ప్రభువు, భగవంతుడు కూడ తలయొగ్గి యుండవలసినదే. ఎదిరించిన పదభ్రష్ఠత తప్పదు.''

పార్వతి అభిమానముతో ''ఐన నీ కీలుబొమ్మ ప్రభుత్వ మెందుకు? ఈ పగటి వేషములతో బని యేమి?'' అనెను.

శివుడు— "ఉన్నది. మనము దీనిని వదలుకొనినచో భక్తులు ఈ భార మింకొక యసమర్ధుని మూపున నిడెదరు. అపుడీ మాత్రపు మేలుగూడ ప్రపంచమునకు జరుగదు. నిజము చెప్పవలసిన నీ కపుడీ వాక్స్వాతంత్ర్యము బొత్తుగ నుండదు.''

పార్వతి కీడెంచి భయకంపితురాలాయెను. ఆమె ముఖమున దైన్యము దోప భర్తతో ప్రార్ధనాస్వరమున 'అయిన నీమెకు విమోచన లేదా?' యని యడిగెను.

''ఈ జన్మమున లేదు. కాని, ఈమె కోరినచో ముందు జన్మమం దీ భర్త లభింప కుండునటుల నొక వ్రత ముపదేశింప గలను. ఏమమ్మా! చెప్పుదునా!'' యని పరమేశ్వరుడు నిష్ఠావతి నడిగెను. "చెప్పుము. అంతకంటె గత్యంతర మేమున్నది? పాప మీమె ముందు జన్మమందైనను సుఖపడు"నని పార్వతి యనెను.

శివుడు మరొకమాటు నిష్ఠావతి నడిగి, ఆమె తలనాడించ నిట్లనియెను: "అమ్మా! ఈ వ్రత మొనర్చుటకు దగు జాగరూకత యవసరము. ఈ వ్రతమాహాత్మ్యము భర్తకుగాని, తదితరులకుగాని తెలియగూడదు. తెలిసిన ఫలముండదు. దీని నామము విడాకులవిదియ. నామాంతరము విమోచన విదియ. భాద్రపద శుద్ధవియ దీనికి పర్వతిథి. కాని యేవిదియయందైనను చేయవచ్చును. ఆనాడు తెల్లవారుజామున లేచి తలారస్నానము చేసి నిండుమనమున కాగోరు భర్తను స్మరించ వలెను. పిమ్మట దన కష్టములను, భర్త యత్యాచారములను కథనల్లి చెప్పుకొనవలయును. ఆనాడు భర్తతో మాట్లాడగూడదు. ఇటుల గ్రమము దప్పక నేడు సంవత్సరములు వ్రతముపట్టి యెనిమిదవ వత్సరమున భర్తకు బ్రియమగు వస్తువులు— చెప్పులు, చేతికఱ్ఱ, తలపాగ మొదలగు వానిలో నేదేని నొకటి సంగ్రహించి తాంబూలము సహా సద్బ్రాహ్మణులకు దాన మిచ్చి యుద్యాపనము చేసుకొనవలయును. ఇది నిర్విఘ్నముగ నెరవేర్చిన ముందుజన్మమున నీవు కోరినభర్త నీకు లభించు"నని యుపదేశించి పరమేశ్వరుడు పార్వతితో గైలాసమునకు వెళ్ళెను. నిష్ఠావతి విడాకుల విదియ వ్రతము పట్టి యుద్యాపనము చేసికొని మరుజన్మమున తను కోరిన భర్తను పొంది సకల సౌఖ్యముల ననుభవించెను'' అని చెప్పి సూతుడు సాంధ్య ప్రార్థనకు లేచినవాడాయెను.

ఉద్యాపనము :— దీనికి ఉద్యాపనము కథలో నున్నది. తదితర వ్రతనియమములే దీనికి వర్తించును. కథలోప మున్నను వ్రతలోప ముండరాదు. భక్తి తప్పినను ఫలము తప్పదు.